

Nr 358

Av herr Börjesson i Falköping, om rätt till genmäle i tidningspressen.

(Lika lydande med motion nr 307 i Första kammaren)

Vid föregående års riksdag väcktes i motion nr 24 i andra kammaren frågan huruvida inte en s. k. genmälesrätt borde införas i svensk tryckfrihetslagstiftning.

I motionen framhölls bl. a., att tidningspressen ibland utnyttjat sin ställning gentemot enskilda samhällsmedborgare, organisationer och företag på ett sätt som måste anses vara oförenligt med det ansvar som är förbundet med bruket av tryckfriheten. En av anledningarna härtill kan vara att den enskilde saknar möjligheter att genom lika effektiva massmedia dementera eller beriktiga redan spridda uppgifter. Det är en angelägenhet av största vikt att den enskilde medborgaren ges ett visst skydd mot övergrepp från pressens sida. Till skillnad från vad fallet är i svensk rätt finns i vissa främmande länder ett lagstadgat skydd i detta avseende i den s. k. genmälesrätten, enligt vilken den enskilde ges rätt att i respektive organ beriktiga eller mera utförligt bemöta felaktiga uppgifter som lämnats i periodisk skrift. I vårt land har visserligen genom pressens olika organisationer — bl. a. genom Publicistklubbens publiceringsregler och Pressens opinionsnämnd — på frivillig väg överenskommit om åtgärder som går längre än gällande tryckfrihetslagstiftning i fråga om skydd för den enskilde medborgaren. Dessa överenskommelser erbjuder dock ej garantier för att uppställda regler alltid efterföljes. Enligt vad som framhölls i motionen skulle en i lag föreskriven genmälesrätt även i vårt land ge ett bättre skydd i ifrågavarande avseende. Dessutom måste den omständliga vägen via anmälan till Pressens opinionsnämnd vara ett mindre effektivt och mindre lätt-tillgängligt korrektionsmedel än en omedelbar rätt till genmäle i det organ som kan ha felat.

I konstitutionsutskottets utlåtande nr 7 redogjordes för hur frågan om lagstiftad genmälesrätt dryftats vid flera tillfällen, såsom i samband med det år 1912 inom justitiedepartementet framlagda förslaget till tryckfrihetsförordning, i ett betänkande år 1935 med förslag till åtgärder mot statsfientlig verksamhet samt av 1944 års tryckfrihetssakkunniga (SOU 1947: 60).

Utskottet anförde bl. a. att tanken på införande i svensk tryckfrihetslagstiftning av ett stadgande om rätt att få felaktiga uppgifter i periodisk skrift beriktigade blev föremål för ingående överväganden under förarbetena till nu gällande tryckfrihetsförordning. De skäl som därvid från tryckfrihets-sakkunnigas och vederbörande departementschefs sida anfördes gentemot tanken på en lagstadgad genmälesrätt befanns dock vara så starka att bestämmelser härom icke ansågs böra intagas i tryckfrihetsförordningen. Utskottet ansåg för sin del att dessa skäl äger samma bärkraft i dagens läge som då de framlades. En dylik genmälesrätt är såsom de sakkunniga framhållit knappast ägnad att bereda den enskilde något effektivt skydd mot kränkande uppgifter och oriktiga framställningar. Att åvägabringa en god praxis i förevarande hänseende bör i första hand vara en uppgift för pressens egna organisationer. Bl. a. den verksamhet som den av dessa tillsatta Pressens opinionsnämnd utövar för främjande av god publicistisk sed har medverkat till att tidningarna i allmänhet numera anser sig böra bereda plats för genmälen. Utskottet ansåg sig därför icke ha anledning att nu tillstyrka en utredning i motionens syfte.

Utvecklingen inom den svenska tidningsutgivningen synes gå mot en fortskridande koncentration. Allt fler tidningar, ofta mindre provinstidningar, läggs ner. De stora tidningarna syns i stället något kunna öka sina upplagor, framför allt genom att effektivt utnyttja den moderna distributions-tekniken. Tidningarnas spridningsområden blir allt större vad gäller de s. k. rikstidningarna. De ekonomiska förutsättningarna för tidningsutgivning förefaller alltmer bli sådana att endast större företag, d. v. s. tidningar med förhållandevis stora upplagor, har möjlighet att fortleva.

Den vid förra årets riksdag väckta frågan om genmälesrätten ter sig i belysning av bland annat det anförda förhållandet som i hög grad påkallad. Den enskildes möjligheter att snabbt få till stånd rättelser av mot honom riktade kanske helt grundlösa eller falska beskyllningar blir nämligen allt mindre. Av vikt är också att nödig rättelse kan åstadkommas med kortaste möjliga tidsutdräkt. I detta avseende fyller inte Pressens opinionsnämnds i och för sig lovvärda verksamhet de krav en förfördelad person kan ha rätt att ställa.

Den primära åtgärden för att trygga en genmälesrätt — och den från pressens egen synpunkt sannolikt mest tilltalande — vore att tillförsäkra person eller kollektiv rätt att gå i svaromål under tekniska förutsättningar jämförliga med dem under vilka ett nyhetsmeddelande berörande personen eller kollektivet publicerats. En dylik genmälesrätt kunde tänkas utformad på så sätt, att tidning skulle ha skyldighet att t. ex. senast inom en vecka efter publicerandet av en nyhet berörande person eller kollektiv lämna motsva-

rande utrymme och likvärdig placering och redaktionell utformning åt ett genmäle.

Vissa rätt betydande svårigheter finns givetvis i tillämpningen av ett genmälesinstitut av denna innebörd. Bl. a. kan det erbjuda vissa svårigheter att skapa tillräckliga garantier mot ett missbruk. Det måste dock givetvis vara vederbörande tidnings redaktionella ledning som i första hand träffar avgörandet, om persons eller kollektivs begäran om genmäle till uppgifter i nyhetsmeddelande kan anses styrka, att nyhetsmeddelandet i något avseende varit tendentiöst och genmälet därför bör beredas plats. Om tidnings redaktion avvisar begäran om plats för genmäle, bör den som begärt genmäle ha rätt att till opartisk instans av domstols karaktär anmäla fallet för prövning. Eventuellt skulle genom lagstiftning särskild instans för prövning av frågor om genmälesrätt upprättas. Det torde icke behöva dröja länge efter införandet av en genmälesrätt av denna karaktär innan en tillfredsställande praxis skulle utbildas beträffande tillämpningen av genmälesinstitutet.

Vid behandling av denna fråga vid fjolårets riksdag framhöll vederbörande utskott, att införandet av en god praxis i genmälesfrågor i första hand skall vara en uppgift för pressens egna organisationer. Det måste dock samtidigt anses vara en det allmännas uppgift att tillse att den anda och mening som ligger bakom vår tryckfrihetslagstiftning också kan förverkligas trots en utveckling som av lagstiftarna inte kunnat förutses. Flera alternativ än det förenämnda bör därför prövas för att skapa en genmälesrätt med reellt innehåll.

Med stöd av vad ovan anförts hemställs,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning syftande till ett tryggande av genmälesrätten för enskild person eller kollektiv, som i tidningspressen blivit föremål för tendentiös nyhetsförmedling, i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 25 januari 1963

Bengt Börjesson
i Falköping